

บทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

Roles of Water User Organizations in The Water Resources Management Ping River Basin, Chiang Mai Province

ธนดล อุตสาคร

Thanadol Utsakata

นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Student, Master of Public Administration, Chiang Mai University

E-mail: Thanadol_u@cmu.ac.th

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: April 6, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลในบทความนี้ได้มาด้วยกระบวนการศึกษาเชิงคุณภาพ จากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และกฎหมายลำดับรอง และการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างจากผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ จำนวน 5 คน ผลการศึกษาพบว่าการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำมีความสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด แต่พบปัญหาหลายประการได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในหน้าที่อำนาจและความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำยังไม่มี ความชัดเจน นอกจากนี้องค์กรผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานไม่ครอบคลุมทั่วทั้งลุ่มน้ำ ส่งผลให้ขาดความเข้มแข็งในการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรผู้ใช้น้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีข้อเสนอแนะให้มีการจัดการองค์ความรู้ขององค์กรผู้ใช้น้ำ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอก รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้น้ำตระหนักถึงความสำคัญเพื่อเชิญชวนให้เข้ามาจดทะเบียนเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ; องค์กรผู้ใช้น้ำ; ลุ่มน้ำปิง

Abstract

The topic of "The Role of Water User Organizations in Water Resources Management in the Ping River Basin, Chiang Mai Province" The objective of this article is to review the role of water user organizations in Water Resources Management, including analyzing the

problems and obstacles faced by these Water User Organizations in managing water resources in the Ping River Basin, Chiang Mai Province. The data in this article was obtained through qualitative research methods, from two sources: documents related to water resources management under the Water Resources Act B.E. 2561 and subordinate laws, and in-depth interviews with 5 members representing Water User Organizations in the Ping River Basin. The study found that the current operations of Water User Organizations are consistent with the duties and authority under the Water Resources Act B.E. However, several issues were identified, including lack of knowledge and understanding of duties, authority, and water resources management among these organizations. as well as unclear guidelines for developing and strengthening Water User Organizations. Additionally, the concentration of registered water user organizations in irrigated areas does not cover the entire river basin, resulting in a lack of connectivity between water user networks across the region. Therefore, to enable efficient water resources management by Water User Organizations, recommendations were made to Knowledge Management, Establishing a collaborative network both internally and externally. Public awareness campaign to encourage registration as Water User Organizations.

Keywords: Water Resource Management; Water User Organization; Ping River Basic

บทนำ

ประเทศไทยมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจำนวนหลายฉบับ รวมถึงกำหนดหน่วยงานที่มีหน้าที่และภารกิจเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แต่ก็ยังพบปัญหาในการดำเนินงานแก้ไขปัญหา ซึ่งขาดความเป็นเอกภาพ ประกอบกับการจัดทำกิจกรรมและโครงการด้านทรัพยากรน้ำเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งยังไม่มีหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบการบริหารทรัพยากรน้ำในภาพรวมทั้งระบบ จึงได้มีการพิจารณาถึงกฎหมายในการบูรณาการเกี่ยวกับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้เกิดความเป็นเอกภาพ กำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะน้ำแล้งและภาวะน้ำท่วม วางหลักเกณฑ์ในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสาธารณะ ตลอดจนจัดให้มีองค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ ซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างประสานสอดคล้องกันในทุกมิติ จึงเกิดขึ้นเป็น “พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561” ในมาตรา 38 ได้มีการกำหนดให้บุคคลซึ่งมีการใช้น้ำบริเวณใกล้เคียงกันและอยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน มีสิทธิรวมตัวกันในการจดทะเบียนเพื่อก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อประโยชน์ร่วมกันในหมู่สมาชิก นอกจากนี้กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564 ยังได้มีการกำหนดหน้าที่และอำนาจขององค์กรผู้ใช้น้ำ รวมถึงรายละเอียดที่องค์กรผู้ใช้น้ำจะต้องดำเนินการต่อไปหลังจากที่ได้รับอนุมัติให้ก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำแล้ว องค์กรผู้ใช้น้ำจึงถือได้ว่าเป็นองค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่มีกลไกสำคัญในการสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่ สามารถแก้ไขปัญหาและจัดสรรน้ำได้ตรงวัตถุประสงค์ของผู้ใช้น้ำในพื้นที่นั้น รวมถึงการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของ

ประเทศให้มีความครอบคลุมในทุกมิติ

สำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำปิง เป็นแม่น้ำสายหลักที่มีความสำคัญของภาคเหนือ และเป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของประเทศไทย โดยมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์ และแม่ฮ่องสอน สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานในพื้นที่ที่มีความพยายามที่จะมุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ และแม้ว่าในปัจจุบันจะมีองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นผู้ที่ใช้น้ำในพื้นที่จำนวนถึง 102 องค์กร แต่ด้วยการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ จำนวนประชากร สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความต้องการใช้น้ำที่มากขึ้นเช่นกัน อีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่ถูกกำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมาย “การบริหารจัดการเชิงพื้นที่” (area-based approach) เป็นพื้นที่ที่มีปัญหา มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ฉะนั้นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ จึงมีความสำคัญที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

ประเด็นการศึกษาในบทความนี้จึงให้ความสำคัญกับการทบทวนกระบวนการทำงานขององค์กรผู้ใช้น้ำว่าการดำเนินการในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับแนวทางที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ รวมถึงวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปรับปรุงการทำงานขององค์กรผู้ใช้น้ำ รวมถึงนำไปเป็นต้นแบบการทำงานในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของพื้นที่อื่น ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทบทวนบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

กรอบแนวคิดการศึกษา

การศึกษาถึงบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ มีกระบวนการศึกษา และองค์ประกอบของสิ่งที่ศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
พื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

ทบทวนวรรณกรรม

ผู้ศึกษาได้มีการพิจารณาถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “บทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษา ดังนี้

1. การบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (collaborative governance)

วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ [1] อธิบายการจำแนกรูปแบบความร่วมมือในการทำงานออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้ 1) การประสานงาน เป็นการร่วมมือในระดับเริ่มต้นที่มีลักษณะประสานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการอาศัยกลไกการประสานงานอย่างเป็นทางการ 2) การประสานความร่วมมือ มีการร่วมมือของภาคีแต่ละฝ่ายเข้ามาแสดงบทบาทในการดำเนินการร่วมกัน มีการกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขต บทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ 3) การร่วมกันดำเนินการกิจ มีการทำงานของภาคีแต่ละฝ่ายจะเข้ามาร่วมกันเพื่อวางแผนเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมการทำงานรูปแบบใหม่ภายใต้เป้าหมายที่ภาคีร่วมกันวางไว้

2. กลไกการจัดการแบบเครือข่าย (governance by network)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ [2] และ ชุศุกดิ์ เอกเพชร [3] กล่าวถึงเครือข่ายที่มีการรวมตัวกันจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนั้น โดยเป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสีย ที่มีความคิด จุดมุ่งหมายร่วมกัน รวมตัวกันด้วยความสมัครใจเพื่อดำเนินกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา หรือดำเนินการเพื่อให้ได้สิ่งที่เครือข่ายต้องการ โดยการดำเนินการของเครือข่ายมุ่งเน้นเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ความคิด จนไปถึงระดับโครงสร้าง และวัฒนธรรมขององค์กร

3. องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (participatory irrigation management : PIM) [4] คือการบริหารจัดการชลประทานโดยผู้ใช้น้ำชลประทาน ซึ่งได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและร่วมดำเนินกิจกรรมชลประทานในพื้นที่ ซึ่งทำให้รู้สึกเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของโครงการ ทำให้บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น โดยในภาคเกษตรกรรมเป็นภาคที่ใช้น้ำเป็นจำนวนมาก

ทิศทางการบริหารจัดการน้ำชลประทานจึงมุ่งเน้นในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำชลประทานที่ได้รับการพัฒนาแล้ว แทนที่การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อขยายพื้นที่ชลประทาน โดยการบริหารจัดการชลประทานได้มีกิจกรรมที่จะสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่มุ่งแก้ไขปัญหาในพื้นที่นำไปสู่ความยั่งยืนในการบริหารจัดการน้ำที่แท้จริงได้แก่ การสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วม การจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน การเสริมสร้างความเข้มแข็ง การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน การจัดตั้งกองทุนชลประทาน การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่ผู้ใช้น้ำชลประทาน การมีส่วนร่วมและบำรุงรักษา การประเมินความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ และการจัดทำข้อมูลพื้นฐาน

4. พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 ได้มีการกำหนดองค์การบริหารจัดการน้ำไว้ 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในมาตรา 38 ได้รับรองให้บุคคลซึ่งน้ำในบริเวณใกล้เคียงกันและอยู่ในขอบเขตลุ่มน้ำเดียวกันมีสิทธิรวมตัวกันจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อประโยชน์ร่วมกันโดยวัตถุประสงค์ หน้าที่และอำนาจ การดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำรวมทั้งหลักเกณฑ์ขั้นตอน และวิธีการก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำจะเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกโดยนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้การจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ ให้เป็นไปด้วยความสมัครใจเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบจำนวนองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อนำไปบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความโปร่งใส มีความสมดุลยั่งยืน นอกจากนี้ยังเกิดสิทธิประโยชน์ในการจะทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำคือ ผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำมีสิทธิร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการลุ่มน้ำ (มาตรา 27(3)) และกรรมการลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำในคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (มาตรา 9(4)) [5]

5. พระราชกฤษฎีกากำหนดลุ่มน้ำ

การกำหนดลุ่มน้ำของประเทศไทยเป็น 22 ลุ่มน้ำ (มาตรา 3) โดยในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงมีพื้นที่ครอบคลุม 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดลำพูน [6]

6. กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564

กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564 ได้มีการกำหนดให้องค์กรผู้ใช้น้ำต้องดำเนินงานตามกฎหมายวัตถุประสงค์ และกรอบการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำที่ได้แจ้งไว้พร้อมกับคำขอจดทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำ โดยการจดทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำจะต้องมีการระบุประเภทขององค์กรผู้ใช้น้ำให้สัมพันธ์กับการดำเนินกิจกรรมในปัจจุบัน ประกอบไปด้วยภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคพาณิชยกรรม ในการดำเนินงานจะต้องให้เป็นไปตามหน้าที่และอำนาจ โดยประสานงานและดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รักษาประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกเกี่ยวกับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในหมู่สมาชิกขององค์กรผู้ใช้น้ำและต้องรายงานผลการดำเนินงานต่อนายทะเบียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งภายในวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี (ข้อ 12) [7]

7.องค์กรผู้ใช้น้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำปิง

สรุปผลการดำเนินงานจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำในลุ่มน้ำปิง ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2564 จนถึงเดือน ธันวาคม 2565 มีการยื่นขอจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ และได้รับอนุมัติพร้อมได้รับหนังสือสำคัญการจดทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำ จำนวน 171 องค์กร โดยในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนทั้งสิ้น 102 องค์กร ซึ่งประกอบไปด้วย ภาคเกษตรกรรม จำนวน 94 องค์กร ภาคอุตสาหกรรม จำนวน 2 องค์กร และภาค พาณิชยกรรม จำนวน 6 องค์กร [8]

วิธีการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยเนื้อหาในการสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมใน การบริหารจัดการน้ำขององค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ จากผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จำนวน 5 คน จำแนกเป็นผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ ภาคเกษตรกรรมจำนวน 2 คน ภาคอุตสาหกรรมจำนวน 1 คน และภาคพาณิชยกรรมจำนวน 2 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ในส่วนของ การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยการตีความ (interpretation) จากนั้นนำมาสร้างการวิเคราะห์สรุปแบบอุปนัย (analytic induction)

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปประเด็นผลการศึกษาได้ออกเป็น 2 ส่วนหลัก ซึ่งมีความสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นองค์กรผู้ใช้น้ำจากผู้ให้ข้อมูล

ประเด็น การศึกษา	องค์กร 1 เกษตรกรรม	องค์กร 2 เกษตรกรรม	องค์กร 3 อุตสาหกรรม	องค์กร 4 พาณิชยกรรม	องค์กร 5 พาณิชยกรรม
1.การรักษา ประโยชน์ ร่วมกันของ สมาชิก	มีการจัดประชุม วางแผนจัดสรรน้ำ ประจำเดือน รวมถึง ร่วมกันกำจัดวัชพืช ขุดลอกตะกอนดิน ก่อนฤดูการส่งน้ำ	สำรวจพื้นที่ที่มีตะกอน ดินตื้นเขิน และ ดำเนินการขุดลอก คลองวางแผนกำจัด วัชพืชในพื้นที่ คูแฉก รักษาความสะอาด คลอง	วางแผนใช้น้ำให้ สมาชิกได้รับน้ำอย่างทั่วถึง และส่งเสริม ผลผลิตทางการเกษตร เพื่อให้การใช้ ประโยชน์จากน้ำ ชลประทานมี ผลตอบแทนสูงสุด	จัดประชุมเพื่อวาง แผนการจัดทำ โครงการประจำปี และ ประชาสัมพันธ์ให้มี การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า	วางแผนในการเสนอ ขอรับงบประมาณได้แก่ ฝ่ายชลประทาน ถึงเก็บน้ำ ขุดสระและ จัดทำแนวกันไฟ
2.เสนอแนะ ให้ ข้อมูลหรือ ความเห็นต่อ คณะกรรมการ ลุ่มน้ำ	มีปัญหาฝ่ายชำรุด เสนอให้ คณะกรรมการลุ่มน้ำ ช่วยผลักดันในการซ่อมแซม	เสนอแนะแนวทางการ จัดสรรน้ำ โดยขอให้มี ขยายเวลาการ สนับสนุนน้ำเพื่อ การเกษตรและให้มี ผลผลิต	พบเจอปัญหากลุ่มผู้มี อิทธิพลแทรกแซง การ จัดการน้ำในพื้นที่ จึง ขอให้คณะกรรมการ ลุ่มน้ำลงพื้นที่เพื่อสร้าง ความเข้าใจร่วมกัน	เสนอแนวทางในการ จัดทำสมดุลน้ำ โดย เสริมแหล่งน้ำสำรอง และการจัดการน้ำ ให้ สามารถแก้ปัญหา สร้างความความมั่นคง และยั่งยืน	เสนอแนะให้ คณะกรรมการลุ่มน้ำ ควรจัดกิจกรรมที่เป็น การส่งเสริมความรู้ ให้กับองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อการบริหารจัดการ น้ำในภาพรวม

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นองค์กรผู้ใช้น้ำจากผู้ให้ข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นการศึกษา	องค์กร 1 เกษตรกรรม	องค์กร 2 เกษตรกรรม	องค์กร 3 อุตสาหกรรม	องค์กร 4 พาณิชย์กรรม	องค์กร 5 พาณิชย์กรรม
3. ดำรงจำนวนผู้ใช้น้ำตามหลักเกณฑ์	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด	สมาชิกลาออก จึงได้มีการรับสมาชิกให้ครบตามจำนวน	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด
4. เสนอชื่อสมาชิกเป็นเป็นกรรมการลุ่มน้ำ	มีการเสนอชื่อ และปัจจุบันเป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำ	ไม่ได้มีการเสนอชื่อ	มีการเสนอชื่อในการคัดสรรแล้ว แต่ไม่ถูกรับเลือก	มีการเสนอชื่อในการคัดสรรแล้ว แต่ไม่ถูกรับเลือก	ไม่ได้มีการเสนอชื่อ
5. ดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ประสานกับชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อขอรับงบประมาณในการก่อสร้างฝายเก็บกักน้ำเพิ่มเติมเพื่อป้องกันภัยแล้ง	เสนอแผนงานซ่อมแซมบำรุงรักษาอาคารชลประทาน และจัดประชุมร่วมกับเกษตรกรก่อนการเพาะปลูกฤดูฝนและฤดูแล้ง	ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้สถานการณ์น้ำให้เกษตรกรในพื้นที่ได้รับทราบ	จัดกิจกรรมการส่งเสริมความรู้ให้กับประชาชนผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ร่วมกับหน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรับฟังปัญหาการใช้	ติดตามผลการดำเนินโครงการในพื้นที่ รวมถึงวางแผนในการซ่อมบำรุงโครงการที่ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว
6. ออกข้อบังคับขององค์กรผู้ใช้น้ำ	ออกข้อบังคับในกลุ่มสมาชิกในเรื่องของรอบเวรการเปิดประตูน้ำ	การเปิดประตูน้ำจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน	ผู้ใช้น้ำในพื้นที่จะต้องมีการสำรวจตะกอนดินในพื้นที่ของตนเองเพื่อเตรียมการขุดลอกต่อไป	กำหนดให้มีการบันทึกระดับน้ำและตรวจสอบปริมาณตะกอนทรายอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง และเตรียมเครื่องสูบน้ำให้พร้อมใช้งาน	หากต้องการที่จะเปิด/ปิดประตูน้ำ นอกเหนือจากตกลงต้องได้รับความความเห็นชอบจากผู้บริหารอปท. และผู้ใช้น้ำที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
7. รายงานผลการดำเนินงานประจำปี	มีการประชุมประจำเดือน และจัดทำรายงานให้ สทช. ทราบแล้ว	มีการจัดประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำประจำเดือน และจัดทำรายงานประจำปี	มีการประชุมเพื่อติดตามสถานการณ์น้ำรายเดือน และรายงานผลการดำเนินการแล้ว	มีการจัดประชุมผู้ใช้น้ำและประชาชนในพื้นที่เพื่อจัดทำรายงานประจำปี	จัดการประชุมผู้ใช้น้ำเพื่อรับฟังปัญหาข้อเสนอแนะ ร่วมกันและรายงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

ส่วนที่ 1 บทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันพบว่ามีความสอดคล้องกับกฎหมายที่กำหนดไว้โดยมีการดำเนินการในส่วนของการจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำและมีการรวมตัวของสมาชิกให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ (30 คน) มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการรักษาประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก โดยเน้นในเรื่องของการบริหารจัดการให้สามารถมีน้ำใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่เน้นกิจกรรมในการสำรวจ ขุดลอกสระน้ำ กำจัดวัชพืช หรือก่อสร้างโครงการเพื่อการเก็บกักน้ำ อีกทั้งองค์กรผู้ใช้น้ำได้มีการเสนอชื่อสมาชิกเพื่อคัดเลือกเป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ และมีการเสนอแนะเพื่อให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการลุ่มน้ำโดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงในพื้นที่ที่ไม่สามารถตกลงกันได้ เช่น ปัญหาการจัดสรรน้ำ ปัญหาการชำระของโครงการด้านน้ำที่ไม่ได้รับการแก้ไข การดำเนินการในระดับนโยบายที่จะต้องให้คณะกรรมการลุ่มน้ำพิจารณาในการขับเคลื่อน รวมไปถึงองค์กรผู้ใช้น้ำได้มีการกำหนดข้อตกลงในการใช้น้ำทั้งภายในองค์กรผู้ใช้น้ำและ

ระหว่างองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อให้ขับเคลื่อนการใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้มีการประชุมองค์กรผู้ใช้น้ำประจำเดือน และประจำปีเพื่อสรุปและรายงานผลการดำเนินการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

จากการเก็บข้อมูลจะพบว่า การดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันนั้นมีปัญหาอยู่หลายประการ ประการแรกคือ การขาดความรู้ความเข้าใจในหน้าที่และอำนาจขององค์กรผู้ใช้น้ำอย่างถ่องแท้ พบเห็นได้จากการดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันเป็นเพียงความคาดหวังที่จะให้น้ำในพื้นที่ของตนเองเท่านั้น ประการต่อมาคือแนวทางในการดำเนินขององค์กรผู้ใช้น้ำที่ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร โดยการดำเนินกิจกรรมในปัจจุบันเป็นเพียงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ ขาดการดำเนินงานในเชิงบูรณาการกับองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่อื่น รวมถึงขาดความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และประชาชนเพื่อบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงที่กฎหมายที่มีการบังคับใช้ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นเพียงกฎหมายที่กำหนดกรอบและหลักการแบบกว้าง ซึ่งกรอบแนวทางในการพัฒนา ขับเคลื่อนองค์กรผู้ใช้น้ำในระดับนโยบายยังอยู่ระหว่างการดำเนินการโดยสำนัก/กองที่เกี่ยวข้อง ทำให้แนวทางหรือกระบวนการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ยังไม่มีความชัดเจนในเบื้องต้นและประการสุดท้ายคือการจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำที่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วทั้งพื้นที่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในเขตชลประทานและนอกเขตชลประทานทั้งลุ่มน้ำ ส่งผลให้การบริหารจัดการในภาพรวมขาดความต่อเนื่อง เชื่อมโยงเป็นเอกภาพ

อภิปรายผลการศึกษา

โดยผลการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีที่ได้มีการอ้างอิงในการศึกษา ได้แก่ กลไกการจัดการแบบเครือข่ายในเรื่องของเครือข่ายเชิงพื้นที่ในพื้นที่ที่ผู้ใช้น้ำอยู่ใกล้เคียงกับในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อดำเนินกิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมถึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันถึงแม้ว่าตัวพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 ที่ได้มีการกำหนดให้องค์กรผู้ใช้น้ำสามารถกำหนดข้อตกลงภายในองค์กรผู้ใช้น้ำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้ตามบริบทขององค์กรผู้ใช้น้ำนั้นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะในการประสานความร่วมมือ แต่การดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงลักษณะของการประสานงาน ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมในเรื่องของกรใช้น้ำและรายงานผลการดำเนินการให้ทราบเท่านั้น เป็นการร่วมมือที่มีลักษณะประสานกันทั้งภายในองค์กรผู้ใช้น้ำและระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการอาศัยกลไกการประสานงานอย่างเป็นทางการที่มีกฎหมายเป็นตัวบังคับในการดำเนินงาน

อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้กับผู้ใช้น้ำโดยตรงได้เข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นารร่วมออกแบบการดำเนินการ การนำแนวทางไปปฏิบัติ จนถึงการผลิตผลการดำเนินงานและการปรับปรุงแนวทางในอนาคต โดยองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำเดิมเป็นการก่อตั้งตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานเหล่านั้นที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ประชาชนผู้ใช้น้ำได้มีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรน้ำภายใต้ข้อกำหนดของหน่วยงานนั้นๆ แม้ว่าอาจจะไม่มีกฎหมายใดรองรับโดยตรงก็ถือเป็นการบริหารทรัพยากรน้ำในลักษณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมซึ่งไม่ขัดแย้งกับองค์กรผู้ใช้น้ำภายใต้ พรบ.น้ำ

โดยกฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำที่มีการประกาศใช้ในปัจจุบันจะสามารถยกระดับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ให้มีบทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยองค์กรผู้ใช้น้ำจะมีสิทธิและบทบาท นอกจากทำหน้าที่ร่วมบริหารทรัพยากรน้ำในพื้นที่ตนเอง นำเสนอข้อมูลและความคิดเห็นต่าง ๆ ต่อคณะกรรมการลุ่มน้ำได้ ยังมีสิทธิได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการลุ่มน้ำได้อีกด้วย ซึ่งองค์กรผู้ใช้น้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำจะไม่ทับซ้อนกับองค์กรผู้ใช้น้ำหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ก่อตั้งโดยหน่วยงานอื่น

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาองค์ความรู้องค์กรผู้ใช้น้ำ โดยจัดทำชุดความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินงานตามภารกิจหน้าที่ขององค์กรผู้ใช้น้ำ ได้แก่การจัดการความรู้ขององค์กรผู้ใช้น้ำ (KM) การจัดทำผังน้ำชุมชน การจัดทำสมดุลน้ำ โครงข่ายน้ำ สภาพน้ำ/ดิน ระดับพื้นที่/แผนที่ การจัดทำพื้นที่ต้นแบบพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก พื้นที่น้ำแล้ง การบริหารจัดการน้ำชุมชน

สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม โดยจัดตั้งเครือข่ายในระดับจังหวัด ระดับลุ่มน้ำสาขา ระดับประเทศ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างชุดองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการบริหารจัดการน้ำในแต่ละระดับ สร้างกรณีศึกษาเพื่อถอดบทเรียนและปรับใช้ในพื้นที่อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำต่อไป

ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนัก โดยทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนผู้ใช้น้ำให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้รับทราบถึงความสำคัญในการเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำและมีการขึ้นทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำให้มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระ เรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งไม่อาจสำเร็จลุล่วงได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวิวรรณ แพทย์สมาน อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง ตลอดจนผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้กล่าวนามที่มีส่วนช่วยเหลือให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี คุณูปการทั้งหลายดังกล่าวข้างต้นผู้ศึกษาขอมอบบูชาแด่บิดา มารดา อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- [1] วสันต์ เหลืองประภัสร์, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และเกรียงชัย ปิงประวดี. (2557). *การศึกษาและรวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน*. รายงานวิจัยเสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.) ภายใต้การสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์สุขภาพ (สสส.). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [2] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.

- [3] ชุศุกดิ์ เอกเพชร. (2562). *การบริหารจัดการเครือข่ายการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2566, จาก <https://graduate.sru.ac.th/wp-content/uploads/2018/06/Educational-Network-Management.pdf>
- [4] สำนักงานชลประทานที่ 4. (2564). *ขป.เดินทางจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยกันแก้ไขปัญหาแล้ง/น้ำท่วมอย่างยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2567, จาก <http://irrigation.rid.go.th/rid4/rid4-news/index.php/2021/03/19/38576>
- [5] พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561. (2561, 28 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 112 ก. หน้า 48-55,60-61.
- [6] พระราชกฤษฎีกากำหนดลุ่มน้ำ พ.ศ.2564. (2564, 11 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนที่ 12 ก. หน้า 17-19.
- [7] กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ. 2564. (2564, 2 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนที่ 8 ก. หน้า 16-17,19-20.
- [8] ฐานเศรษฐกิจ. (2564). *สทนช. ตอบ 10 ข้อสงสัย ก้าวต่อไปหลังแจ้งเกิด “องค์กรผู้ใช้น้ำ”*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2567, จาก <https://www.thansettakij.com/business/471974>